

FIGURA E SHOTË GALICËS DHE ZONA NEUTRALE E JUNIKUT

Siç dihet, në dhjetor të vitit 1921 Fuqitë e Mëdha formuan Zonën Neutrale midis qeverisë serbe e shqiptare me qëllim të pengimit të konflikteve ndërshtetërore dhe të strehimit të luftëtarëve e grupeve kaçake shqiptare të përndjekur e të shpërndarë maleve përderisa të vendoseshin kufijtë përfundimtarë.

Zona Neutrale përfshinte 18 fshatra, kryesisht të Rekës së Keqe me qendër në Junik. Ajo u ofroi strehim e aktivitet politik dhe luftarak shumë veprimtarëve të shquar dhe grupeve kaçake të përndjekur nga pushtuesi serb e reaksioni zogist. Numri i të strehuarve aty sillej prej 1500-2000, kryesisht luftëtarë e patriotë të shquar, varësisht nga shkuarje-ardhjet e herëpashershme. Grumbullimi i tyre, të ardhur nga vise të ndryshme kosovare, mundësoi koordinimin e aksioneve luftarake dhe ideve të ndryshme për mënyrën e çlirimit të trojeve etnike me synime të qarta programatike.

Aty Hasan Prishtina ishte promotor i lëvizjes kombëtare dhe ndërlidhje politike e gjeoetnike për të gjitha skajet e atdheut. Si patriot, ideolog, diplomat e intelektual i shquar dhe i sprovuar, i pajisur me një logjikë të shëndoshë të luftës për pavarësi etnike, me ideale përparimtare e demokratike, ai ishte bërë halë në sy për të dy qeveritë atë jugosllave dhe atë shqiptare.

Hasan Prishtinën mund ta gjeje kudo ku ishte nevoja dhe ku e kërkonte situata: në Junik, Malësi, Shkodër, Drenicë, në Rrafshin e Kosovës e në atë të Dukagjinit, në Tiranë, Vjenë, në parlamentin shqiptar e në Komitetin e Kosovës, në tryezat diplomatike, në mesin e luftëtarëve, etj. Si njeri i rrezikshëm për armikun, ai detyrohet të strehohet në Junik. Banonte në shtëpinë e Sali Hykasmonit dhe të Sali Zitë Kuqit, në lagjen Berishë. Hasani aty luajti rolin e koordinatorit e të udhëheqësit të lëvizjes kombëtare për çlirimin e Kosovës nga pushtimi sllav dhe për asgjësimin e reaksionit diktatorial zogist. Edhe në Junik ai ushtroi aktivitet kombëtar e ndërkombëtar diplomatik. Krah të djathtë kishte Bajram Currin, Azem Galicën, Luigj Gurakuqin, Rexhë Ali Pozharin, Sali Zitën, etj.

Zona ishte një qeveri në miniaturë me tri pushtete. Ishte formuar një Këshill Qeveritar lokal, i përbërë prej 10 vetash, të cilët kishin formuar një xhandarmëri lokale prej 53 personash për mbrojtjen e rendit e të qetësisë publike. Kjo qeveri përfaqësonte shtresën pushtetore. Pjesa tjetër vendëse dhe e ardhur me orientime demokratike e përparimtare, luante rolin e njëfarë opozite të pushtetit lokal me qendër në Berishë. Ishte edhe një shtresë e tretë, e paanshme gjithaq nga pikëpamja partiake, politike e fisnore, që luante rolin e pengimit e të pajtimit të konflikteve të ngushta e të gjera me ngjyra politike e ndërfisnore. Në këtë mision humanitar shquheshin Shota, Sali Rama e Ker Sadria të Rugovës.

Në Zonën Neutrale të Junikut u zhvilluan aktivitete politike e ushtarake nga ana e çetave të Kosovës që ishin vendosur aty. Me shembullin personal printe çeta e Azem e Shotë Galicës. Për këtë arsye, qeveria e Tiranës dhe ajo e Beogradit bënë presion për shkatërrimin e Zonës, me qëllim të shpërndarjes së kryengritësve, krerëve të tyre. Polarizimi i skajshëm i forcave atdhetare sikur e qiti në radhë të dytë luftën kundër pushtuesit sllav. Kjo armiqësi e brendshme pati për pasojë jo të zakonshme vrasjen e Beqir Vokshit, jo në Krumë, siç shkruan historiografia, por në lagjen Berishë të Junikut.

Për pengimin e vëllavrasjes në Junik patën merita burrat e Rugovës, sidomos Keri i Sadri Bardhit dhe Sali Rama. Këtu luajti po aq rol edhe ndërhyrja ndërmjetësuese dhe autoriteti burrëror i Shotë Galicës. Nën ndikimin e agjenturave të huaja përçarjet dhe intrigat kishin marrë hov të madh, gjë që reflektohej ndërmjet fiseve, andaj përpak nuk filloi një luftë vëllavrasëse.

Azem Galica me gratë Zojën e Shotën banonte te Tafë Hoxha në Junik e herë te Mon Hoxha në Botushë. Asokohe Zojës i lindi një djalë Ademi, por fatkeqësisht i vdiq pas tre muajsh. Në Junik kishte edhe gra të tjera të strehuara bashkë me kaçakë: kunatat e Shotës Dinorja e Hyra, bijat e Kerit të Sadri Bardhit Sofia e Begia. Ndër to shquhej Shota me tipare të rralla burrërore, femërore e bujare. Ajo kurrë nuk u nda nga gratë e arratisura e vendëse. Në rastet më dramatike ajo u jepte zemër për qëndresë heroike, ndonëse edhe vetë ishte e tillë.

Ndër kujtime të asaj kohe Shota mbahet mend si grua fisnike e bujare, me tipare të shquara burrërore e kreshnike e me vlera të rralla njerëzore, luftarake e kombëtare. Ajo ka mbetur në kujtime sinonim i veçorive tipike shqiptare me emancipim të madh, me nivel të lartë të stilit luftarak, por edhe të sjelljeve modeste e suptile, që zbuste edhe zemrat e egërsuara e mendjet më fanatike, siç ishte rasti i ndërmjetësimit mes kokave të nxehta e të gatshme për luftë vëllavrasëse kur u vra Beqir Vokshi. Duke pasur prirje të theksuara liberale, ajo iu përgjigjej detyrave më të rënda kombëtare e qytetëruese. Luftëtare e shquar, me cilësi burrërore e veshje mashkulli, e armatosur deri në dhëmbë, që mund ta tejkalonte edhe burrin me aksione, Shota bëri kthesë në mentalitetin e prapambetur të atyre anëve.

Te Shota ishte tejkaluar çdo masë emancipuese femërore për të cilën diskutohej. Ajo ishte këngëtare – rapsode, bujare, fisnike, luftëtare, pajtuese konfliktesh, komit. Ishte adhuruese e natalitetit familjar, andaj vetë e martoi bashkëshortin për t’u shtuar. Me Azemin e me bashkëluftëtarët praktikisht ishte e barabartë në luftë e në paqe, në veshje e në armatosje. Pas vdekjes së të shoqit, Azemit, ajo merr rolin e prijëses së komitit. Pas shkatërrimit dhe shpërndarjes së çetës mbledh jetimët e luftëtarëve dhe strehohet në Shqipërinë zogiste. E lënë pasdore atje vdes nga pasojat e luftës kaçake, duke u mbetur besnike idealeve për liri gjithëkombëtare.